Hebr. Ej 801
Golomb

חַד גַדְיָא .

אונ

אַשְׁרֶעקֶענֶעס פוּן הוּנְדֶערְט רֶענְדְלִיךְ .

צְוֵייא וואוּנְדֶערְבַּארֶע לֶעגֶענְדֶען . פוּן פֶּסַח
צוּם סֵדֶר .

פאָן

עבצ"ן גאָלאָמב .

ווילנא
שנת תרנ"ד לפ"ק

ХАДЪ-ГАДІО.

Еврейскія пасхальныя легенды. Э. Голомба.

Соб. изд. Л. Л. Маца.

ВИЛЬНА.
Въ типографіи Л Л Маца, на Квасномъ
переулкѣ, д. № 1195/6 1893 г.

Дозволено цензурою. 18 Декабря 1893 года. Вильна,

1.

הַד גַדְיָא אַלֵיין .

אִין פֶּערְסִיָען , אִיז גֶעוֶוען אַיין אִיד , מִיט זַיין נָאמֶען ר׳ יוֹנָתָן , אוּנ עֶר הָאט גִיוואוינְט אִין הוֹיפְּט שְׁטָאט פוּן פֶּערְסִיָען , טֶעהֶערָאן , דִיזֶער ר׳ יונתן וַואר אַקְלוּגֶער אוּנ אַפְרוּמֶער מֶענְשׁ , אוּנ דֶער צוּא אוֹיךְ אַגְרוֹיסֶער בַּעַל צְדָקָה , פֶּסַח צוּא דִי סְדָרִים , הָאט עֶר שְׁטֶענְדִיג גֶעהַאלְטֶען בַּייא זַיין טִישׁ הוּנְדֶערְט אָרֶעמֶע לוֹמְדִים . ר׳ יונתן אִיז אַיין גֶעגַאנְגֶען אִין קֵייזֶערְלִיכֶען הוֹיף , אוּנ פְלֶעגְט צוּא שְׁטֶעלִין פִיר אַלֶע הוֹיף הֶערֶען אַלֶעס וָואס נֵייטִיג אִיז :

פִיר זַיין אָרֶענְטְלִיכֶען גֶעשֶׁעפְט פִירֶען , אוּנ פִיר זַיין בַּאיֶעלֶען הַאנְדְלֶען , נַואר עֶר זֵייעֶר גֶעאַכְטֶעט אִין הוֹיף , אוּנ פְרַיינְדְלִיךְ אוֹיף גֶענוּמֶען פוּן שַׁאךְ (דֶער קֵייזֶער פוּן פֶּערְסִיָען) זֶעלְבְּסְט .

עֶס אִיז זֶעלְבְּסְט פֶערְשְׁטֶענְדְלִיךְ דָאס וָוען אַיין מֶענְשׁ אִיז גִיאַכְטֶעט פִיר זַיינֶע אֵייגֶען שַׁאפְטֶען אִין חַארַאקְטֶער צִיט עֶר אוֹיף זִיךְ אַרוֹיף דִיא אוֹיגֶען פוּן שְׁלֶעכְטֶע פֶערְדָארְבֶּענֶע מֶענְשֶׁען וָועלְכֶע זַיינֶען אִים מְקַנֵא , אוּנ זוּכֶען פֶערְדָארְבֶּענֶע פַאלְשֶׁע מִיטְלֶען אִים צוּא פֶערְפָאלְגֶען אוּנ צוּא פֶערְנִיכְטֶען . בִּיז זַייא בְּרֵיינְגֶען אִים צוּא

דִּיא גְּרֶעסְטֶע אוּנְגְלִיקֶען. — נָאר דֶער אֵיינְצִיגֶער גְלִיק אִיז וָואס דִּיא הַשְׁגָחָה פוּן גָאט שְׁלָאפְט נִיט, אוּנ דוּרְךְ ווּאוּנְדֶערְלִיכֶע טְרֶעפוּנְגֶען פֶערְיָאנְט דִּיא הַשְׁגָחָה דֶעם שֶׁקֶר פַאר דֶעם אֱמֶת אַזוֹא וִויא עֶס אִיז צוּ זֶעהֶען אִין דֶער אַלְגֶעמַיינֶער אִידֶעשֶׁע גֶעשִׁיכְטֶע, אוֹיךְ מִיט אֵיינְצֶעלֶע מֶענְטְשֶׁען טוּט עֶר אוֹיךְ נִסִּים, אוּנ מִיט אוּנְזֶער ר׳ יונתן הָאט אוֹיךְ גֶעטְרָאפֶען אַגְרוֹיסֶער נֵס וִויא מִיר וֶועלֶען דָא דֶער צֵיילֶען.

דֶער שַׁאךְ הָאט אֵיינְמָאל גֶעמַאכְט אַגְרוֹיסֶען בַּאל פִיר אַלֶע זַיינֶע הוֹיף הֶערֶען, אוּנ ר׳ יונתן הָאט אַיין גֶעשַׁאפְט צוּם בַּאל אַלֶעם, זָאנַאר גָאלְדֶענֶע מֶעדַאלְיָאנֶען אוֹיף פְּרֶיזֶענְטֶער: אוֹיף דִּיזֶען בַּאל אִיז פֶערְלָארֶען גֶעוָוארֶען דֶער קֵייזֶערְלִיכֶער זִיגֶעל, וָואס דָאס אִיז אִיבֶּער גֶעגַאנְגֶען בִּירוּשָׁה צוּם שַׁאךְ גְלַייךְ מִיט דֶעם פֶּערְסִישֶׁען טְרָאהן, אוּנ עֶס וַואר גֶעגְלוֹיבְּט, דָאס וֶוער עֶס וֶועט בֶּעקוּמֶען דֶעם זִיגֶעל, דִּיזֶער וֶועט אוֹיךְ אִיבֶּער נֶעמֶען דִּיא קֶענִיגְרַייךְ.

גְלַייךְ אִיז אַרוֹיס אַיין אוּקַאז פוּן שַׁאךְ, דָאס אוֹיף וֶועמֶען מֶען וֶועט דֶער גַיין, דָאס עֶר הָאט אֵיין יַד אִין דֶעם — וֶועט עֶר הָאבֶּען הָמָנ׳ס מַפָּלָה, אוּנ דֶער וָואס וֶועט דֶער וַוייזֶען אַסְלַיאד צוּ גֶעפִינֶען דֶעם זִיגֶעל וֶועט אִים דֶער שַׁאךְ רַייכְלִיךְ בֶּעלָאהנֶען.

אִין שַׁאךְ׳ס הוֹיף, הָאט זִיךְ אַיינְגֶעפוּנֶען אֵיינֶער אַבְּלוּט פַיינְד אוּנְזֶער יונת׳נען, זַיין נָאמֶען וַואר גַדְיָא. אוּנ וִויא עֶר הָאט עֶרְהֶערְט דֶעם שַׁאךְ׳ס אוּקַאז, אִיז עֶר גְלַייךְ גֶעקוּמֶען צוּם שַׁאךְ אוּנ הָאט צוּ אִים גֶעזָאגְט.

— „אַלְמֶעכְטִיגֶער שַׁאךְ! גְלַייךְ וִויא אִיךְ הָאבּ עֶרְהֶערְט פוּן דִּיא גְנֵיבָה, אִיז מִיר גְלַייךְ אַיין גִיפַאלֶען אַחְשַׁד אוֹיף יונתן׳ען, דֶען אַזוֹא וִויא עֶר הָאט שְׁטֶענְדִיג גִישֶׁעפְּטֶען אִין פְרֶעמְדֶע לֶענְדֶער, הָאט עֶר גַאנְץ גֶעוִויס צוּ גֶענוּמֶען דֶעם זִיגֶעל, אוּנ וֶועט דָאס אִיבֶּערְגֶעבֶּין

צוּא אֵיינֶע פוּן דִיא קֶענִיגְרַייכֶען , אוּם זַייא זָאלֶען לַייכְט קֶענֶען אִיבֶּער נֶעמֶען דִיא פֶערְסִיסְט מְלוּכֶה , דֶער בַּאוַוייז אִיז דַארוֹיף , דָאס נֶעכְטִין אִיז גֶעוֶוען אִין יונתנ׳ס שְׁטוּבּ אַלֶע זַיינֶע הוֹיזְלִיכֶע זַאכֶען אַיין גִיבּוּנְדִין אִין פֶּעק , דִיא בִּילְדֶער הֶערוּנְטֶער גֶענוּמֶען פוּן דִיא וֶוענְט , אוּנ דִיא מֶעבֶּעל הֶערְאוֹיס גֶעטְרָאגֶען אוֹיפֶען הוֹיף , אוּנ דָאס אִיז אַבַּאוַוייז , אַז עֶר קְרַייבְּט זִיךְ צוּא מַאכֶען אַפְּלֵיטָה מִיט אַלֶעמֶען .

וִויא דֶער שַׁאךְ הָאט אוֹיס גִיהֶערְט גדיא׳ס רֵייד , אִיז אִיהם אִין אָנְפַאנְגְס גִיוֶוען גַאנְץ אוּנְגְלוֹיבְּלִיךְ אוֹיף דֶעם אָרְדֶענְטְלִיכֶען אוּנ שְׁטִילֶען יונתן׳ען , נָאר דֶער בַּאוַוייז דָאס עֶר הָאט זִיךְ גֶעפַּאקְט , אִיז שׁוֹין גֶענוּג גֶעוֶוען צוּא וַוארְפֶען אַחְשַׁד אוֹיף דֶעם אוּנְשׁוּלְדִיגֶען ר׳ יונתן׳ען , נוּר דָאךְ הָאט דֶער שַׁאךְ נִיט גִיגְלוֹיבְּט אוֹיף יונתן׳ען , נוּר וֶוען גדיא אִיז שְׁטַארְק צוּא גֶעשְׁטַאנֶען צוּם שַׁאךְ דָאס יונתן אִיז גֶעוִוים דֶער דִיעֶב פוּן זִיגֶעל . הָאט זִיךְ דֶער שַׁאךְ פֶערְקְלֵיידֶעט צְוִויקְנֶע (דֶען דַאס וַואר אַבֶּענְדְס צֵייט (אוּנ אִיז גֶעגַאנְגֶען מִיט גדיאן צוּא יונתן׳ס וואוֹינוּנְג דֶען דֶער שַׁאךְ הָאט גֶעזָאגְט , דָאס וֶוען עֶר זֶעלְבְּסְט וֶועט זֶעהֶען עֶנְדֶערוּנְג אִין יונתן׳ס הוֹיז , אוֹיף זַיין בֶּערֵייטוּנְג צוּא אַפְּלֵיטָה , וֶועט עֶר אִים גְלֵייךְ אַרֶעסְטִירֶען .

וִויא זַייא זַיינֶען נָאהֶענְט גֶעקוּמֶען צוּא יונתן׳ס הוֹיז הָאבֶּען זַייא עֶרְזֶעהֶען דוּרְךְ דֶעם פֶענְסְטֶער דָאס דִי שְׁטוּבּ אִיז בֶּעלַייכְטֶעט מִיט פִילֶע לִיכְט אוּנ בֶּעפּוּצְט נָאר אַפְּרַאכְט , וִויא בַּייא יוּדֶען פֶּסַח צוּם סֵדֶר , ר׳ יונתן זִיצְט אוֹיבֶּען אָן , אוּנ אַרוּם אַ גַאנְץ לַאנְגֶען טִישׁ זִיצֶען אוּנְגִיפֶער בִּיז הוּנְדֶערְט מֶענְשִׁין אַלֶע אִין וַוייסֶע קִיטְלֶען , עֶס רוּט אוֹיף זַייא דִיא שְׁכִינָה , אוּנ אַלֶע צוּ זַאמֶען שָׁאקְלֶען זִיךְ אוּנ זָאגֶען אוּנְטֶערֶען נָאז עֶפֶּעס , וָואס דֶער שַׁאךְ הָאט דָאס נִיט פֶערְשְׁטַאנֶען , עֶנְדְלִיךְ שְׁרַייעֶן זַייא אַלֶע מִיט אֵיין קוֹל אוֹיס „חַד

גַדְיָא ! חַד גַדְיָא !״ , נָאכְהֶער זָאגֶען זַייא וַוייטֶער וִויא אוּנְטֶערֶען נָאז ,
עֶנְדְלִיךְ שְׁרַייעֶן זַייא אוֹיס מִיט אֵיין בֶּעשְׁלוּס : „חַד גַדְיָא ! חַד גַדְיָא !״ .

דֶער שַׁאךְ אִיז זַייעֶר אִיבֶּערַאשְׁט גֶעוָוארֶען , אוּנ הָאט פֶּעסְט אָן גֶענוּמֶען גדיאן פַארֶען הַאנְד , אוּנ הָאט אוֹיס גֶערוּפֶען :

— „יֶעצְט זֶעה אִיךְ דָאס דוּא הָאסְט אוֹיס גֶעטְרַאכְט אוֹיף יונתן'ען אַבִּלְבּוּל , דֶען עֶר הָאט שׁוֹין פְרִיעֶר פַאר דִיר בֶּעוָארְנְט אוֹיף צוּא זוּכֶען דֶעם גַנָב פוּן זִיגֶעל , אוּנ עֶר הָאט צוּא זַאמֶען גֶערוּפֶען הוּנְדֶערְט נְבִיאִים , וֶועלְכֶע זִיצֶען יֶעצְט אַרוּם זַיין טִישׁ , אוּנ פְרֶעגְט בַּייא זַייא וֶוער עֶס הָאט גֶעשְׁטָאלֶען (גִינַאנְבֶעט) דֶעם זִיגֶעל , אוּנ אַלֶע זָאגֶען אִין אֵיין קוֹל אוֹיף דִיר : דָאס דוּא הָאסְט אִים גִישְׁטָאהלֶען , אָט הֶער וִויא זַייא שְׁרַייעֶן אִין אֵיין קוֹל : „גַדְיָא ! גַדְיָא !״ . . .

דַיידֶענְדִיג שְׁפִּירְט דֶער שַׁאךְ וִויא גַדְיָא'ס הַאנְד צִיטֶערְט , עֶר גִיט אַקוּק אוֹיף גדיא'ס גֶעזִיכְט , עֶר זֶעט דָאס עֶר אִיז בְּלַאס וִויא אַטוּךְ , אוּנ הָאט זִיךְ אַרָאפּ גֶעלָאזֶען אוֹיף דֶער עֶרְד , אוּנ הָאט שְׁטִיל גִישֶׁעפְּצֶעט „יונתן אִיז דֶער צַדִיק אוּנ אִיךְ בִּין דֶער רָשָׁע !״ אוּנ אִיז אִין אוּנְמַאכְט גֶעפַאלֶען , דֶער שַׁאךְ הָאט גְלַייךְ צוּ גִירוּפִין צְווייא דִינֶער וָואס זַיינֶען פוּן הִינְטֶען נָאךְ גֶענַאנְגֶען , אוּנ זַייא הָאבֶּען גדיא'ן אוּנְטֶער דִיא הֶענְד אַוֶועק גֶעפִירְט אִין חוֹיף .

— „יֶעצְט פֶערְשְׁטֵייא אִיךְ״ — הָאט דֶער כוּלְטַאן צוּא זִיךְ זָאלְבְּסְט גֶעזָאגְט אַלְס עֶר אִיז אַלֵיין גֶעבְּלִיבֶּען — „פַאר וָואס בַּייא

יונתן׳ען אִיז גִיוָועָן דִיא הוֹיזְרַאט צוּ נוֹמֶען דֶען עֶר הָאט הֵיילִיגֶעמַאכְט דִיא שְׁטִיבּ צוּא לִיבּ דִיא נְבִיאִים׳. דֶען דֶער שַׁאף אִיז אוּנְבֶּעקַאנְט גֶעוָועָן דָאס דִיא יוּדֶען מַאכֶען רֵיין דִיא הֵייזֶער אוּנ מֶעבֶּעל עֶרֶב פֶּסַח״.

אוּנ יונתן הָאט גָאר נִיט גִיוואוּסְט פוּן קֵיין גֶעשִׁיכְטֶע וָואס צוּא לִיבּ אִיהם הָאט זִיךְ אָפּ גֶעטָאן (אין בעל הנס מכיר בנסו) נִיט עֶר הָאט גִיוואוּסְט פוּן זַיין סַכָּנָה וָועלְכֶע עֶר אִיז גֶעשְׁטַאנֶען, אוּנ נִיט וָואס פַאר אַנַס אִיהם הָאט זִיךְ דָא גֶעטְרָאפֶען פְּלוּצְלוּנְג מָארְגֶען, דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג פֶּסַח קוּמֶענְדִיג פוּן שׁוּל, מֶעלְדֶעט אִים זַיין פְרוֹיא דָאס עֶר אִיז גִילַאדֶען פוּן שַׁאף, עֶר הָאט נוּר גֶעמַאכְט קִידוּשׁ, אוּנ אִיז גְלַייךְ אַוֶועק צוּם שַׁאף אִין הוֹיף: עֶר הָאט זִיךְ נִיט גֶעקֶענְט אָפּ וואוּנְדֶערִין, פִיר וָועלְכֶע נַייעֶ מַעֲשִׂים טוֹבִים נֶעמֶען אִיהם דִיא הוֹיף הֶערֶען אוֹיף מִיט אַזַא הֶעפְלִיכְקֵייט, אוּנ מֶען הָאט אִיהם עֶנְדְלִיךְ אַרַיין גֶעפִירְט מִיט גְרוֹיס אַכְטוּנְג צוּם שַׁאף אִין קַאבִּינֶעט, נָאכְהֶער וִויא יונתן הָאט אִים אָפּ גִיגֶעבִּין זַיין צֶעטְל וָויא דִיא צֶערֶעמָאנְיֶע אִיז הָאט אִיהם דֶער שַׁאף גֶעזָאגְט:

— „שַׁא קוּם אַהֶער נֶעהֶענְטֶער יונתן, מַיין טְרַייעֶר דִינֶער!, אוּנ זֶעץ זִיךְ לֶעבֶּען מִיר“. — אוּנ דֶער שַׁאף הָאט גִיגֶעבֶּען אוואוּנְק צוּם דִינֶער וָועלְכֶער אִיז גֶעשְׁטַאנֶען לֶעבֶּען טִיר, אוּנ דִיזֶער הָאט גְלַייךְ אַרַיין גֶעטְרָאגֶען צְוַוייא טַאצֶען, אוֹיף אֵיינֶער אִיז גֶעלֶעגֶען גדיא׳ס קָאפּ, אוּנ אוֹיף דֶעם אַנְדֶערֶען אַגְרוֹיסֶע סוּמֶע רֶענְדְלַאךְ.

— „דָאס אִיז דַיין לָאהן!״ — הָאט דֶער שַׁאף אוֹיס גִירִיפֶען צוּ יונתן׳ען וָועלְכֶער אִיז גֶעשְׁטַאנֶען עֶרְשְׁטוֹינְט אוּנ הָאט זַיינֶע אֵייגֶען

נִיט גֶעגְלוֹיבְּט — „דָאס אִיז דַיין לָאהְן וָואס דוּרְךְ דִיר הָאט זִיךְ נדיא מוֹדֶה גֶעוֶוען אַז עֶר הָאט דָעם זִינֶעל גֶעשְׁטָאהלֶען אוּנ עֶר הָאט נָאךְ דִיר גֶעוָואלְט אִין אוּנְגְלִיק פַארְפִירֶען״.

אוּנ דֶער שַׁאךְ הָאט אִים עֶרְצֵיילְט, וִויא עֶר מִיט גדיא׳ן הָאפֶּען גֶעהֶערְט, וִויא זַיינֶע נְבִיאִים הָאבֶּען אַלֶע נְבִיאוֹת גֶעזָאגְט, דָאס נוּר נדיא הָאט גִישְׁטוֹילֶען דֶעם זִינֶעל, אוּנ דִיזֶער הָאט זִיךְ גְלַייךְ זֶעלְבְּסְט מוֹדֶה גֶעוֶוען. „אוּנ עֶס פְרֵייט מִיר זֵייעֶר״ — הָאט דֶער שַׁאךְ גִיעֶנְדִיגְט — „דָאס דֶער אֱמֶת אִיז זִיךְ דֶער נַאנְגֶען, אוּנ דֶער פַאלְשֶׁער אוּנ פֶערְדָארְבֶּענֶער גדיא, אִיז בֶּעשְׁטְרָאפְט גֶעוָוארִין נָאךְ זַיינֶע טְהַאטֶען, אוּנ דוּא וֶועסְט נָאךְ בֶּעלָאהְנְט וֶוערֶען פִיר דַיין אֶרְדֶענְטְלִיכְקֵייט מִיט אַלֶעם גוּטֶען״. —

עֶנְדֶע

* * *

(חר גדיא)

אַשְׁרֶעקֶענֶעס פוּן הוּנְדֶערְט רֶענְדְלַאךְ.

1.

אִין דִיא עֶרְסְטֶע הֶעלְפְט פוּן אַכְצֶעהֶענְטֶען יָאר הוּנְדֶערְט, הָאט אִין פְּרָאג גֶעוואוינְט אַיין אָרֶעמֶער הויזִירֶער (קַארַאבֶּעלְנִיק), אֶפְרַיִם. פוּן זַיין גֶעשֶׁעפְט הָאט עֶר קוים פֶערְדִינְט צוּ עֶרְנֶערִין זַיין פַאמִילְיֶע. יֶעדֶען טָאג פְלֶעגְט עֶר אוּמְגֵיין אִין דִיא הַייפֶען פוּן שְׁטָאט, אוּנ אויס רוּפֶען: „וֶוער עֶס הָאט צוּ פֶערְקוֹיפֶען אַלְטֶע זַאכֶען, אוּנ דָאס גְלַייכִין!” פִיר זַיין אָרְדֶענְטְלִיכְקַייט פְלֶעגְט עֶר אַיין גֵיין אִין פִילֶע הַייזֶער, אָפּ צוּ קויפִין זַייעֶרֶע גֶענִיצְטֶע הַייזְלִיכֶע זַאכֶען.

אַיינְמָאל אִיז דִיזֶער אפרים אַרַיין אויף אִין הויף פוּן גְרַאף וָואס צוּא אִיהם הָאט דַאמָאלְס גִיהֶערְט פְּרָאג, אוּנ אויפֶען בַּאלְקָאן זַיינֶען גִיזֶעסֶען, פִילֶע גֶעסְט, גְרַאפֶען אוּנ פִירְשְׁטֶען. אפרים הָאט דָאס נָאר גִיט גִינוּמֶען אִין אַכְט, אוּנ הָאט אויס גֶערוּפֶען וִויא גִיוואוֹנְלִיךְ: „פִילַייכְט אִיז דָא צוּא פֶערְקויפֶען אַלְטֶע קְלֵיידֶער, הִיט, שְׁטִיוֶועל, א. ד. ג. !” דִי דִינֶער זַיינֶען צוּא אִים גְלַייךְ צוּא גֶעלָאפִין, אוּנ הָאבִּין

אִים אָן גֶענוּמֶען פַּארָען קַארְק, אִים אַרוֹיס צוּ וַוארְפֶען. דֶער גְרַאף הָאט דָאס דֶער זֶעהֶען, אוּנ הָאט צוּא גִיוואוּנְקֶען צוּ דִיא דִינֶער, דָאס זַייא זָאלֶען אִים אָפּ לָאזֶען. דֶען עֶר הָאט גִיוָואלְט דִיא גֶעסְט זָאלְין זִיךְ פְרֵיילִיךְ מַאכֶען אִיבֶּער דֶעם אִיר׳ל.

— לוּאִיזע! — הָאט דֶער גְרַאף זִיךְ אָבּ גֶערוּפֶען צוּא זַיין פְרוֹיא — מִיר וֶועלֶען אַרוֹיף פִירֶען אַהָער דֶעם אִידְ׳ל, אוּנ מִיר וֶועלִין זִיךְ אַבִּיסֶעל לוּסְטִיג מַאכֶען מִיט אִים! —

— נֵיין, מַיין לִיבֶּער מַאן — הָאט זִיךְ לוּאִיזע אָפּ גִירוּפֶען — מֶען דַארְף זִיךְ נִיט לוּסְטִיג מַאכֶען אִיבֶּער יֶענֶעמְ׳ס לַיידֶען, דִיזֶער יוּדֶע אִיזְט אוֹיךְ אַמֶענְשׁ.

דוּמְהַייט! — הָאט דֶער גְרַאף גֶעזָאגְט — נָאר דָאךְ וָועל אִיךְ אִיהם אַרוֹיף רוּפֶען עֶפֶּעס צוּא פֶערְקוֹיפֶען, דֶען צוּלִיבּ דֶעם אִיז עֶר דָאךְ גֶעקוּמֶען. —

— זַייעֶר גוּט — הָאט לוּאִיזע גִיאַנְטְוָוארְטֶעט — גִיבּ אִים עֶפֶּעס צוּא פֶערְדִינֶען, דֶען מֶען דַארְף בֶּעסֶער גֶעבֶּען אַיין אוּנְגְלִיקְלִיכִין צְוֵייא פֶּענִיג פִיר זַיין אַרְבַּייט, אַלְס דֶעם שְׁנָארֶער צֶעהֶען אַנְדָבָה.

דֶער גְרַאף הָאט בֶּעפֶעהלִין אַדִינֶער עֶר זָאל בְּרֵיינְגֶען אַהָער דֶעם הֶענְדלֶער. דֶער דִינֶער אִיז גְלַייךְ אַרוֹיס, אוּנ הָאט אַרוֹיף גֶעפִירְט אוּנְזֶער אפרים׳ן, דִיזֶער אִיז גִיוָוארִין אִיבֶּערְרַאשְׁט, אַלְס עֶר הָאט דֶער זֶעהֶען דִיא רַייכְטְהוּם אוּנ דִיא פֶערְפוּצְטֶע זַאלֶען וָואס עֶר הָאט דָאס אוֹיף זַיין לֶעבֶּען נִיט גִיזֶעהֶען, נוּר דֶער גְרַאף הָאט אִיהם בֶּערוּהִיגְט מִיט גוּטֶע רֵייד:

— הֶער נוּר יוּד — הָאט דֶער גְרַאף גִיזָאגְט צוּא אפרים׳ן אַלְס עֶר הָאט זִיךְ אַבִּיסִיל בֶּערוּהִיגְט — דוּא הָאסְט דָאךְ גִיפְרֶעגְט, פִילַייכְט אִיז דָא עֶפֶּעס צוּא פֶערְקוֹיפֶען ... —

— נֵיין , מַיין הֶער גְרַאף — הָאט אִיהם אפרים אִיבֶּער גֶעשְׁלָאגֶען אִין דִיא רֵייד — אִיךְ הָאבּ דָאס אוֹיס גְירוּפֶען וַוייל אִיךְ בִּין גְיוֶוען פֶערְטְרַאכְט , אוּנ פֶערְטִיפְט אִין מַיין זוּכֶען פַּרְנָסָה , אוּנ אִיךְ הָאבּ גָאר נִיט בֶּעטְרַאכְט דָאס דֶער פְּלַאץ אִיז גֶיכְט פִיר מַיינֶע גְישֶׁעפְטֶען —

— שְׁרֶעק זִיךְ נִיט — הָאט דֶער גְרַאף גֶעזָאגְט — דוּ הָאסְט זֵייעֶר גוּט גֶעטָאן דַאמִיט וָואס דוּא בִּיסְט גִיקוּמֶען אַהֶער קוֹיפֶען אַלְטֶע זַאכֶען , דֶען זֵייא גִיפִינֶען זִיךְ בַּייא מִיר זֵייעֶר פִיל פֶערְצַייהֶעט מִיר מַיינֶע הֶערֶען — הָאט זִיךְ דֶער גְרַאף גִיוֶוענְדֶעט צוּא זַיינֶע גֶעסְט — וָואס אִיךְ גֵייא אוֹיף אַיין קוּרְצֶע וַויילֶע אַוֶועק , דֶען אִיךְ וִויל דִיזֶען אָרֶעמֶען יוּדֶען , אַיין עֶטְוָואס גוּטֶעס טָאהן —

דֶער גראף הָאט אַוואוּנְק גֶעטָאן צוּא אפרים'ן , אוּנ דִיזֶער אִיז הֶערוֹיס צוּא זַאמֶען מִיט אִיהם — .

2.

אפרים אִיז גֶעקוּמֶען צוּא הױזֶע , אוּנ הָאט מִיט זִיךְ גֶעטְרָאגֶען זֵייעֶר פִיל קְלֵיידֶער פוּן פֶערְשֵׁיידֶענֶע פַארְבֶּען , אַיין גִיבּוּנְדֶען אִין פֶּעק , אוּנ אַיין קֶעסְטִיל אוּנְטֶערֶען אָרֶעם .

— הָאסְט דוּא גִימַאכְט גוּטֶע גְישֶׁעפְטֶען ? — הָאט אִיהם זַיין וַוייבּ גִיפְרֶעגְט . —

— יַא, יַא, אַנוּטֶען נִישֶׁעפְּט אוּנ אַגְרוֹיסֶע מְצִיאָה הָאט זִיךְ מִיר גֶעטְרָאפֶען — הָאט אפרים זִיךְ פְרֵיילִיךְ אָפּ גֶערוּפֶען — אַדַאנְק גָאט פִיר זַיין הֶסֶד וָואס עֶר טוּט מִיט אוּנְז! פַאר בַּייא דֶעם גְרַאפְ׳ס הוֹיף בִּין אִיךְ פַארְבַּייא גִינַאנְגֶען, אוּנ אִיךְ בִּין אַרַיין אִין הוֹיף, דִיא דִינֶער הָאבֶּען מִיר גֶעוָואלְט אַרוֹיס טְרַייבֶּען, נָאר דֶער גְרַאף הָאט זֵייא צוּ גִיוואוּנְקֶען, הָאבֶּען זֵייא אָפְּגִיטְרָאטֶען, אִיךְ הָאבּ שׁוֹין גִיוָואלְט אַוֶועק גֵיין, אִיז צוּא מִיר צוּא גִינַאנְגֶען אַקַאמֶער דִינֶער, אוּנ הָאט מִיר גֶעזָאגְט, אַז דֶער גְרַאף וָויל מִיט מִיר רֵיידֶען; מִיט שְׁרֶעק בִּין אִיךְ נָאךְ אִיהם נָאךְ גִינַאנְגֶען, עֶר הָאט מִיר גֶעפִיהְרְט דוּרְךְ גְרוֹיסֶע זַאלֶען אוּנ צִימֶערֶען, פַאר פּוּצְטֶע מִיט גָאלְד אוּנ זִילְבֶּער, עֶס אִיז בַּייא מִיר קַיין צְוֵייפֶעל, אַז שלמה הַמֶלֶכְ׳ס פַּאלַאטְץ אִיז גִיט גִיוֶועזען שֶׁענֶער, בִּיז עֶר הָאט מִיר אַרוֹיף גֶעפִירְט אוֹיפֶען בַּאלְקָאן צוּם גְרַאף, אוּנ אַרוּם אִיהם זַיינֶען גִיזֶעסִין אַלֶע פְרַאנֶער פִירְשְׁטֶען, אוּנ אִיךְ הָאבּ גֶעצִיטֶערְט וִויא אַבְּלַאט. דֶער גְרַאף אִיז מִיר נִינַאנְגֶען אַנְטְקֶעגֶען, אוּנ הָאט גִירֶעט מִיט מִיר פְרַיינְדְלִיךְ, אוּנ הָאט מִיר אַרַיין גֶעפִיהְרְט אִין גָארְדֶערָאבֶּען צִימֶער, אוּנ הָאט מִיר גִיגֶעבִּין דִיא קְלֵיידֶער וָואס דוּא זֶעהְסְט דָא; אוֹיךְ דֶעם קֶעסְטִיל מִיט דִיא הַאלְז-בֶּענְדֶער אוּנ אַרֶעם-בֶּענְדֶער. טְרֶעף נָאר וִויפִיל הָאבּ אִיךְ דֶער פַאר בֶּעצָאהלְט? — דְרַייסִיג גִילְדֶען! דֶער גְרַאף אַלֵיין הָאט אָבּ גֶעשַׁאצְט דֶעם פְּרַייז, אוּנ אַלְס אִיךְ הָאבּ אִיהם גֶעזָאגְט, אַז זֵייא זַיינֶען פִיל מֶעהר וֶוערְטְה וִויא עֶר הָאט גִיבֶּעטֶען, הָאט עֶר מִיר גִיעֶנְטְפֶערְט, דָאס עֶר קֶען אָבּ שַׁאטְצֶען זַיינֶע זַאכֶען אִין וִויפִיל עֶר וִויל; אִיךְ הָאבּ גִיזֶעהֶען אַז דָאס אִיז גָאטֶעס נִיסִים, הָאבּ אִיךְ גְלַייךְ בֶּעצָאהלְט וִויפִיל עֶר הָאט גִיבֶּעטֶען, דֶער גְרַאף הָאט זִיךְ גִיפְרֶעגְט אוֹיף מַיין פַאמִילְיֶע, אוּנ פַארִין אַוֶועק גֵיין הָאט עֶר מִיר גִיהֵייסֶען קוּמֶען אַלֶע דִינְסְטָאג, אוּנ דֶער זֶעלְבֶּער דִינֶער וָואס הָאט מִיר אַרוֹיף גֶעפִיהְרְט, הָאט מִיר אַוֶועק גֶעפִיהְרְט צוּרִיק, אוּנ הָאט מִיר דוּרְךְ גִילָאזֶען

דוּרְכִין טוּיעָר : אוּנ יֶעצְט לָאמִיר דַאנְקֶען גָאט נָאךְ אַמָאל פִיר זַיינָע גוּטֶעס וָואס עָר הָאט מִיט אוּנְז גֶעטָאן , דֶען דִיזֶער טָאג הָאט מִיר גֶעגְלִיקְט , אוּנ לְכָבוֹד שַׁבָּת וֶועלִין מִיר עֶסִין פְלֵייש , פִיש אוּנ נָאךְ גֶישְׁמַאקְע שְׁפַּייזֶען : —

3.

אֵיינִינָע מָאנַאטֶען זַיינֶען פָארְאִיבֶּער , יֶעדֶען דִינְסְטָאג פְלֶעגְט אפרים קוּמֶען צוּם גְרַאף אִין הוֹיף , אוּנ יֶעדֶעס מָאל פְלֶעגְט עֶר מַאכֶען גוּטֶע גִישֶׁעפְטֶען , אוּנ הָאט גִיהַאט פוּן דַאן אָן , פְלֵייש , פִּישׁ , אוּנ וַויין אוֹיף שַׁבָּת אָהן זָארְג . —

עֶס אִיז אָנְגֶעקוּמֶען דֶער מָאנַאט נִיסָן , נָאהֶענְט פַאר פֶּסַח יֶעדֶען יוּדֶען אִיז דַאמָאלְסְט נַייטִיג גֶעלְט , אוּם צוּא בַּאקִין מַצָּה , קוֹיפֶען נַאיֶיע כֵּלִים , אוּנ אָנְגְרֵייטֶען שַׁיינָע קְלֵיידֶער לְכָבוֹד יוֹם טוֹב , נָאךְ פָארְהֶער , זָארְגְט יֶעדֶער פַאמִילְיֶען פָאטֶער אוּנ הָארֶעוֶועט , דָאס עָר זָאל אוֹיף יוֹם טוֹב הָאבֶּען אַלֶעס וָואס נַייטִיג אִיז , אוּנ יֶעדֶער אָרֶעמֶער הָאפְט צוּא גָאט , דָאס עָר וֶועט אִיהם הֶעלְפֶען פוּן זַיין מַאנְגֶעל . —

אוֹיךְ אפרים הָאט גִיהָארֶעוֶועט מִיט אַלֶע קְרֶעפְטִין , אוּנ עֶטְלִיכֶע טֶעג פַאר פֶּסַח אִיז עָר אַוֶועק צוּם גְרַאף אִין הוֹיף , פִילֵייכְט וֶועט עָר אִיהם אוֹיס הֶעלְפֶען , אוּנ גֶעבֶּען צוּא פֶערְדִינֶען , אוּם עֶר זָאל קֵיין מַאנְגֶעל נִיט הָאבֶּען אוֹיף יוֹם טוֹב .

דֶער גְרַאף אִיז נִישְׁטַאנֶען בַּיים פֶענְסְטֶער , אוּנ הָאט דֶער

זֶעהָען פוּן וַייטֶען דָאס אפרים גֵייט גְלַייךְ צוּם הויף . „שָׁאן אַלַאנְגֶע צַייט — הָאט דֶער גְרַאף גִיזָאגְט צוּא זִיךְ זֶעלְבְּסְט — וִויא אִיךְ שְׁטִיץ דִיזֶען אָרֶעמֶען יוּדֶען , אוּנ אִימֶער וֶוען אִיךְ פְרֶעג אִיהם וָואס מַאכְסְט דוּא ? וִויא הָאסְט דוּא גִיטָאן וֶוען דַיין פְרוֹיא אִיז קְרַאנְק גִיוָוארֶען , אוּנ דוּא הָאסְט גִידַארְפְט בֶּעצָאהלֶען דִירֶה גֶעלְט ? אַנְטְוָוארְטֶעט עֶר מִיר אִימֶער , גָאט הָאט מִיר גִיהָאלְפֶען !" , אָבְּוָואהל אִיךְ וֵייס דָאס עֶר אִיז מִיר אוּנ מַיין פְרוֹיא זֵייעֶר טְרַייא אוּנ דַאנְקְבַּאר , דָאךְ פַאר אַלֶע גוּטֶעס וָואס אִיךְ טוּה מִיט אִיהם , דֶער מָאנְט עֶר מִיר קֵיין מָאל נִיט , מֶער נִיט גָאט דַאנְקְט עֶר וָואס עֶר הָאט אִיהם גֶעהָאלְפֶען , אִיךְ וֶועל יֶעצְט פְּרוּבִין זֶעהָען פוּן וָואס וֶועט אִיהם גָאט הֶעלְפִין , דֶען צוּ זֵייעֶרֶע פַייעֶר טַאגֶע (יוֹם טוֹב) אִיז זֵייעֶר גָאהֶענְט , אוּנ אִיךְ וֶועל אִיהם גָאר נִיט זַיין צוּ הִילְף" .

אַזוֹי הָאט זִיךְ דֶער גְרַאף בֶּעשְׁלָאסֶען , אוּנ בַּאלְד דַארוֹיף אִיז אפרים אַרַיין גִיקוּמֶען צוּא אִיהם אִין צִימֶער , דֶער גְרַאף הָאט אִיהם עֶמְפְּפַאנְגֶען מִיט דִיא זֶעלְבֶּע פְרַיינְדְלִיכְקַייט וִויא אִימֶער , נָאר עֶר הָאט אִיהם גֶעזָאגְט :

— הַיינְט הָאבּ אִיךְ דִיר גָאר נִיט וָואס צוּ פֶערְקוֹיפֶען .

— עֶס אִיז זֵייעֶר שְׁלֶעכְט , מַיין הֶער גְרַאף — הָאט זִיךְ אפרים אָפּ גִירוּפֶען , אִיךְ דַארְף הַיינְט עֶפֶּעס פֶערְדִינֶען , דֶען צוּא אוּנְזֶער יוֹם טוֹב אִיז שׁוֹין זֵייעֶר נָאהֶענְט , — אוּנ . . .

— אִיךְ וֵייס , אִיךְ וֵייס , — הָאט אִיהם דֶער גְרַאף אִיבֶּער גֶעשְׁלָאגֶען דִיא רֵייד דָאס אַייעֶרֶע פַייעֶר טַאגֶע (יוֹם טוֹב) זַיינֶען

נָאהֶענְט. אִין יֶענֶע טֶעג אוּנ אִין דֶער זֶעלְבֶּע צַייט הָאט אִיהר אוֹיס גִילֵיידִיגְט דִיא עֶגִיפְּטְיַאנֶער (מִצְרִים) גָאר זֵייעֶרֶע גֶעלְד, אָבֶּער דִיא צַייטֶען הָאבֶּען זִיךְ גִיבִּיטֶען, דָארְטֶען הָאט אִיהר אִיבֶּער פִּיר הוּנְדֶערְט יָאהר פִּיר זַייא גִיאַרְבַּייטֶעט אוּמְזָאנְסְט, הָאט אִיהר נַאכְהֶער גִיהַאט בַּייא זַייא וָואס צוּא נֶעהמֶען, אִיךְ אָבֶּער הָאבּ פוּן מַיינֶע גִיטֶער דֶעם יָאהר נָאר נִיסְט, דֶען דֶער לֶעצְטֶער שְׁנִיט פוּן דִיא פֶעלְדֶער הָאט זִיךְ נִיט אַיינְגִיגֶעבִּין אוּנ דִיא וָואס הָאבֶּען גֶעדוּנְגֶען מַיינֶע גִיטֶער הָאבֶּען מִיר נָאךְ נִיט אַיינְגִיצָאלְט, דֶער צוּ הָאט מִיר נָאךְ דֶער שְׁטְרַייט גָאר פַאר אָרֶעמְט. —

— פִילַייכְט קֶענְט אִיהר מִיר מַיין הֶער עֶפֶּעס בָּארְגֶען בִּיז נָאךְ יוֹם טוֹב — הָאט אפרים נָאךְ אַקוּרְצֶע פּויזֶע גִיפְרֶעגְט.

— אִיךְ קֶען נִיט, מַיין לִיבֶּער אפרים, — הָאט זִיךְ דֶער גְרַאף אָפּ גִירוּפֶען, עֶס טוּט מִיר זֵייעֶר לֵייד אָבֶּער ...

— וֶוען אַזוֹי, וֶועט מִיר גָאט הֶעלְפֶען דוּרְךְ אַנַאנְדֶער צוּ פַאל — הָאט אפרים צוּ זִיךְ שְׁטִיל גֶעזָאגְט.

— וָואס זָאגְסְטוּ? — הָאט אִיהם דֶער גְרַאף גִיפְרֶעגְט.

— גָאט וֶועט מִיר הֶעלְפֶען! — הָאט אפרים מִיט מוּזֶה (אִיבֶּער גֶעזָאגְט).

— יַא, גָאט וֶועט דִיר הֶעלְפֶען — הָאט דֶער גְרַאף גִיעֶנְטְפֶערְט זַייא גֶעזוּנְד, אפרים, אוּנ קוּם צוּ מִיר נָאךְ דִיא פַייעֶר טַאגֶע.

אפרים הָאט זִיךְ פֶערְנֵייגְט אוּנ אִיז אַרוֹיס.

— עֶס אִיז מִיר זַייעֶר שְׁוֶוער גִיוֶוען דִיא זַאךְ צוּא טָאהְן — הָאט דֶער גְרַאף גִיזָאגְט צוּא זִיךְ נָאכְדֶעם אַלֶעס אפרים אִיז אַרוֹיס — וֶוען לוּאִיזֶע מַיין פְרוֹיא וָואלְט אִיהם גִיזֶעהֶען אִין דִיא לַאנְגֶע , וָואלְט זִיא אִיהם גִיוִויס זֵייעֶר בֶּעדוֹיעֶרְט , אוּנ וָואלְט אִיהם מִיט עֶפֶּעס אוֹיס גִיהָאלְפֶען , אִיךְ אָבֶער הַאלְט זִיךְ בַּייא דָאס מֵיינִינְגֶע, דֶען וֶוען נָאט וִויל הֶעלְפֶען דֶעם אָרֶעמֶען , וָואצוּ זָאל אִיךְ אִיהם הֶעלְפֶען ? , אוּנ אוֹיסֶער דֶעם אִיז אִין מַיין שְׁטָאט דָא גִינוּג רַייכֶע מֶענְטְשֶׁען , זָאלֶען זַייא אִיהם אַבִּיסֶעל הֶעלְפֶען , אִיךְ הָאבּ אִיהם שָׁאן אַפִּילֶע גִיהָאלְפֶען .

4.

אוּמֶעדִינ אוּנ בֶּעזָארְגְט הָאט זִיךְ אפרים אוּמְגֶיקֶעהְרְט צוּא הֹויז הֶערָאוֹיסְגֵייעֶנְד פוּן גְרַאפְס הוֹיף הָאבֶּען זִיךְ מִיט אִיהם אַלֶע דִינֶער בֶּעגְרִיסְט וִויא אִימֶער , נוּר קְרִיסְטאף , אַדִינֶער אִין שְׁטַאל פוּן גְרַאפְּ'ס פֶערְד , הָאט זִיךְ פֶערְקְרִימְט אַז עֶר הָאט אפרים'ן דֶער זֶעהֶען . דִיזֶער דִינֶער הָאט שְׁרֶעקְלִיךְ פֵיינְד גֶעהַאט אַיין יוּדֶען , אוּנ וֶוען אֵיינֶער הָאט אִיהם אַמָאהל גִיפְרֶעגְט דִיא אוּרְזַאכֶע וָואס עֶר הַאסְט דִיא אִידֶען , הָאט עֶר גִיאַנְטְוָוארְטֶעט , „מַיין מוּטֶער הָאט מִיר גֶעזָאגְט , דָאס אַלֶע יוּדֶען זַיינֶען מֶענְטְשֶׁען פְרֶעסֶער “ .

אפרים גֵייעֶנְדִינ פוּן גְרַאף , אִיז עֶר אוּמְגֶעגַאנְגֶען אַלֶע פְרַאנֶער גַאסֶען אוּנ הָאט גֶעזוּכְט צוּא פֶערְדִינֶען אוֹיף יוֹם טוֹב , אָבֶּער

אוּמְזָאנְסְט ; אָהנֶע הָאפְּפֶענוּנְג הָאט עֶר זִיךְ אוּמְגִיקֶערְט אָבֶּענְדְם צַייט צוּא זַיין וָואהנוּנְג , אוּנ הָאט זִיךְ גִישְׁטַארְקְט צוּא בֶּעהַאלְטִין זַיין קוּמֶער פוּן זַיין פְרוּיא , דֶען עֶר הָאט אִיהר קַיין צַעַר נִיט גִיוָואלְט פֶּערְאוּרְזַאכֶען .

רוֹיזעל אִיז אִיהם גִיגַאנְגֶען עֶנְטְקֶעגֶען . מִיט פְרֵיידֶע אוּנ הָאט אִיהם פֶּערְשָׁאטֶען מִיט פְרַאגֶען" .

— וָואס הָאט דֶער גְרַאף מִיט דִיר גִירֶעדְט ? וָואס הָאט עֶר דִיר אוֹיף דַיין בִּיטֶע גֶעאַנְטְוָוארְטֶעט ? , גָאט זָאל בֶּענְטְשֶׁען דִיזֶען גִינֶעדִיגֶען מֶענְטְשֶׁען ! גִיכֶער , דֶער צֵייל מִיר אַלֶעס ! —

— בֶּערוּהִיג זִיךְ מַיין לִיבֶּע פְרוּיא ! — הָאט אפרים זִיךְ אָפּ גִירוּפֶען צוּ רוֹיזען — אוּנ לָאז מִיר זִיךְ פָּארְהֶער אַבִּיסִיל אָפְּרוּהֶען , דֶען אִיךְ בִּין זֵייעֶר עֶרְמִידֶעט .

זֵייא זַיינֶען בֵּיידֶע אַרַיין אִין שְׁטוּבּ , אוּנ אפרים הָאט פוּן זִיךְ אַרָאפּ גִיוָוארְפֶען זַיין פַּאק זַאכֶען , אוּנ הָאט זִיךְ אַוֶועק גִיזֶעצְט אָפּ רוּהֶען , עֶר הָאט זִיךְ אָפּ גִיוִוישְׁט דִיא שְׁוַוייס אוּנ הָאט גִיזָאגְט צוּא רוֹיזעלען , וֶועלְכֶע הָאט גִיוַוארְט אוֹיף זַיין אַנְטְוָוארְט מִיט אוּג גֶעדוּלְד :

— אִיךְ הָאבּ הַיינְט מִיט דֶעם גְרַאף גָאר נִיט גֶעמַאכְט ! אוּנ אֲפִילוּ צוּ לַייעֶן עֶפֶּעס הָאבּ אִיךְ נִיט בֶּעקוּמֶען בַּייא אִיהם , אָבֶּער בַּייא גָאט אִיז קַיין אָבְּהַאלְט נִיטָא צוּ הֶעלְפֶען ! —

— גֶעוִוים — הָאט זִיךְ רוֹיזיל אָפּ גִירוּפֶען — גָאט הָאט פִילֶע

וָוענֶען צוּא הָעלְפֶען. אָבֶער „פְרִיהֶער הָעלְף זִיךְ אַלֵיין, וָועט עֶר דִיר אוֹיךְ זַיין צוּ הִילְף" זָאגְט דִיא וָועלְט, אוּנ דָאס אִיז זַייעֶר רִיכְטִיג, דִיא צַייט פוּן דֶעם מַן וָואס גָאט פְּלֶעגְט אַרָאפּ וַוארְפֶען דִיא אִידֶען גֵייעֶנְד פוּן מִצְרַיִם — אִיז שׁוֹין לַאנְג פֶערְבַּייא, עֶס רֶעגֶענְט שׁוֹין נִיט מִיט בְּרוֹיט פוּן הִימֶעל, אוּנ קֵיין גִיבְּרָאטֶענֶע טוֹיבֶּען פְלִיהֶען נִיט אַרַיין אִין מוֹיל פוּן זִיךְ אַלֵיין, אִיךְ גֶעדֵיינְק אַז מַיין טַאטֶע עָלָיו הַשָׁלוֹם פְלֶעגְט אַלֶע מָאל זָאגֶען: „אַמֶענְטְשׁ טָאר זִיךְ נִיט פַאר לָאזֶין אוֹיף קֵיין מֶענְטְשֶׁען", אוּנ דוּא הָאסְט זִיךְ אִין נַאנְצֶען פַאר לָאזֶען אוֹיף דֶעם גְרַאף אוּנ דוּא הָאסְט זִיךְ גָאר גֶעפוֹילְט צוּ קוּקֶען אוֹיף דַיין גִישֶׁעפְט, אוּנ הָאסְט אִיהם פֶערְלָאזֶען, אַקְלוּגֶער דַארְף אִימֶער פֶערְשְׁטֵיין וָואס שְׁפֶּעטֶער וָועט זַיין! —

דִיזֶע וֶוערְטֶער פוּן זַיין פְרוֹיא, הָאבֶּען אִיהם זַייעֶר בֶּעטְרִיבְּט, עֶר אִיז שְׁטִילֶערְהֵייט אַרַיין אִין זַיין צִימֶער, אוּנ הָאט גֶעדַאוָועגְט מַעֲרִיב מִיט גְרוֹיס כַּוָנָה, גְלַייךְ נַאכְדֶעם הָאט עֶר גֶענוּמֶען „אַשׁוּלְחָן עָרוּךְ" אוּנ הָאט אָנְגֶעהֵייבֶּען צוּ לֶערְנֶען דִיא דִינִים פוּן פֵּסַח.

5.

עֶס אִיז אִין מִיטֶען נַאכְט...

אִין דִי צַייט עֶרְוָועקְט זִיךְ אִין אַשְׁלֶעכְטֶען מֶענְטְשֶׁען שְׁרֶעקְלִיכֶע גֶעדַאנְקֶען אִים צוּ צוּ רֵיידֶען צוּ פֶערְשֵׁיידֶענֶע זִינְד עֶר (דֶער גִידַאנְקֶען) נִיט דֶעם גַנָב אִין הַאנְד. אַבּוֹיעֶר, דוּרְךְ צוּא בּוֹיעֶרֶען דֶעם וַואנְד

פון אַהוֹיז אום צוא גַנְבְעָנֶען, עֶר טוּנְקְט אַיין אִין גִיפְט דֶעם מוֹסֵר'ס פֶּעדֶער, עֶר זֶעצְט זִיךְ אוֹיף דֶעם רַייכֶענְס אַייזֶערְנֶעם קַאסְטֶען, אום הֶערְאוֹיס צוא טְרַייבֶּען פון דָארְטֶען דֶעם גֶעפִיל פון רַחֲמָנוֹת, אוּנ שְׁטַארְקְט דִיא הֶענְד פון מֶערְדֶער אום צוא פֶערְגִיסֶען אוּנְשׁוּלְדִיגֶע בְּלוּט, דִיזֶער טַייפֶעל אִיזְט אוֹיךְ דֶער יֵצֶר הָרַע, אוּנ אַם עֶנְדֶע — אוֹיךְ דֶער מַלְאַךְ הַמָוֶת!...

דִיזֶער טַייפֶעלְשֶׁער גַייסְט הָאט אִין דֶער צַייט אַרַיינְגֶעגִבִּין שְׁלֶעכְטֶע גִידַאנְקֶען אִין דֶעם דִינֶער קריסטאפ'ס הַארְצֶען, אום צוא פַאר אוּמְגְלִיקֶען דֶעם אָרֶעמֶען, נִידֶער גִישְׁלָאגֶענֶעם אפרים'ן.

אפרים אִיז נָאךְ גִיזֶעסֶען בַּייא זִיךְ אִין צִימֶער, פֶערְטִיפְט אִין טְרוֹיעֶרִיגֶע גֶעדַאנְקֶען, פְּלוּצְלוּנְג הָאט עֶר דֶער הֶערְט אַגֶערוֹייש, אוּנ אַשְׁרֶעקְלִיכֶען קְלַאפּ, דֶען אַלֶע שׁוֹיבֶּען הָאבֶּען זִיךְ פון פֶענְסְטֶער אוֹיס גִיבְּרָאכֶען, אוּנ צוּא אפרים'ס פִּיס אִיז אַרָאפּ גִיפַאלִין אַיין אָבְּשַׁיילִיכֶער אוּנ אַיין אַייגְגִישְׁמוּצְטֶער קֶערְפֶּער:

אפרים הָאט גִיגֶעבִּין אַגֶעשְׁרֵייא נִיט מִיט אַמֶענְשְׁלִיכֶען קול פון שְׁרֶעק.

— דָאס אִיז נִיט קַיין אַנְדֶער זַאךְ וִויא אַשֵׁד — הָאט אפרים זִיךְ גִיטְרַאכְט, — וָואס עֶר אִיז מִיר גִיקוּמֶען צוּא עֶרְשְׁרֶעקֶען.

אפרים הָאט זִיךְ אַבִּיסֶעל גֶעשְׁטַארְקְט אוּנ הָאט אָנְגֶעהֵייבֶּען צוּ זָאגֶען אִין דֶער שְׁטִיל „שְׁמַע יִשְׂרָאֵל" אוּנ קַאפִּיטְלֶעךְ תְּהִלִים, אום זִיךְ צוּא בֶּעשִׁיטְצֶען פון דֶעם שֵׁד, וִויא עֶר הָאט גִימֵיינְט.

אפרים הָאט זִיךְ אַבִּיסֶעל אָפְּגִיצוּכֶעט פוּן זַיין שְׁרֶעק, אוּנ הָאט גֶענוּמֶען דִיא לִיכְט אִין הַאנְד אוּנ אִיז צוּא גֶעגַאנְגֶען אַבִּיסֶעל נֶעהֶענְטֶער צוּם קֶערְפֶּער, אוּנ הָאט דֶער זֶעהֶען צוּ זַיין פֶּערְוואוּנְדֶערוּנְג אַז דָאס אִיז נִיט קַיין שֵׁד וִויא עֶס הָאט זִיךְ אוֹיס גֶעוִויזֶן, נוּר אַקֶערְפֶּער — פוּן אַיינֶעם אַטוֹיטֶען אַפֶּע (בּוּזַאנֶע).

רוֹיזעל אַלְס זִיא הָאט דֶער הֶערְט דֶעם קְלַאפּ פוּן דִיא צוּא בְּרָאכֶענֶע שׁוֹיבֶּען, אוּנ אפרים'ס גֶעשְׁרֵייא, אִיז זִיא אוֹיף גִיךְ אַרַיין גִילָאפֶּען צוּ אִיהם אִין צִימֶער, אוּם צוּא זֶעהֶען וָואס דָארְטֶען אִיז.

אפרים אַלְס עֶר הָאט עֶרְזֶעהֶען רוֹיזלען, הָאט עֶר אוֹיס גִירוּפֶען.

— גוּט וָואס דוּא בִּיסְט גִיקוּמֶען, אִיךְ וִויל דָאס דִיר גֵיין רוּפֶען, זֶעה נָאר, דֶעם קֶערְפֶּער הָאט מֶען יֶעצְט אַרַיינְגִיוָוארְפֶען דוּרְכָ'ן פֶענְסְטֶער צוּ מִיר אִין צִימֶער. אוּנ אִיךְ שְׁרֶעק זִיךְ זֵייעֶר דֶער פַאר.

רוֹיזעל הָאט זִיךְ צוּא גִיבּוֹיגֶען אוּנ הָאט בֶּעטְרַאכְט דֶעם קֶערְפֶּער.

— דָאס אִיז אַקֶערְפֶּער פוּן אַיין אַפֶּען — הָאט זִיא גֶיזָאגְט חַא חַא חַא! פַאר אַטוֹיטֶען אַפֶּען שְׁרֶעקְסְט דוּא זִיךְ ?!.

— נֵיין, — הָאט זִיךְ אפרים אָפּ גִירוּפֶען מִיט שְׁרֶעק — פַאר דֶעם קֶערְפֶּער שְׁרֶעק אִיךְ זִיךְ גָאר נִיט, נָאר פַאר דָאס וָואס

דֶער קֶערְפֶּער קֶען פֶערְאוּרְזַאכֶען שְׁרֶעק אִיךְ זִיךְ דוּא וַוייסְט דָאךְ וְויא דוּם אוּנ אַבֶּער גְלוֹיבִּישׁ דֶער פֶּעבִּיל (פְּרָאסְטֶער נַארָאד) אִיז, זַייא גְלוֹיבֶּען, אַז אַיין אַפְּפֶע אִיז אַפַארְשָׁאלְטֶענֶער מֶענְטְשׁ, דָאס הָאט אַרֵיינְגִינָוארְפֶען מַייָנֶער אַשׁוּנֵא, אוּנ מָארְגֶען וָועט עֶר אָן רֵייצֶען דֶעם פֶּעבִּיל אוֹיף אוּנְז, דָאס מִיר הָאבֶּען גִיטֵייטֶעט דִיא אַפְּפֶע אוּם זִיךְ צוּ בֶּענוּטְצֶען מִיט אִיהְרֶע מֶענְטְשֶׁען בְּלוּט צוּא דִיא מַצּוֹת אוּנ דִיזֶער אוֹיסְגֶעטְרַאכְטֶער בִּלְבּוּל אִיז גַאנְץ גִינוּג אוֹיף צוּא רֵייצֶען אוֹיף אוּנְז דֶעם גַאנְצֶען פֶּעבִּיל, צוּא פֶערְנִיכְטֶען אוּנְז אוּנ אוּנְזֶערֶע קִינְדֶער מִיט אוּנְזֶער בִּיסֶעל אָרֶעמְקַייט — מִיטִין רוֹיךְ אוּנ שְׁוָוערְד אוּנ דִיא אִיבֶּערִיגֶע אִידֶען פוּן פְּרַאג וָועלִין זַייא אוֹיךְ גֶעוִוים נִיט פֶערְשׁוֹינֶען, דֶען דָאס אִיז נִיט דֶער עֶרְסְטֶער מָאל וָואס דֶער פֶּעבִּיל בֶּעפַאלְט אוֹיף דִיא יוּדֶען פִּיר דָאס קְלֶענְסְטֶע זַאךְ, יֶעצְט פֶערְשְׁטֵייסְטוּ שׁוֹין פַאר וָואס אִיךְ שְׁרֶעק זִיךְ, אוּנ הַלְוַאי זָאל אִיךְ לִיגֶען זָאגֶען, מַיין שְׁרֶעק אִיז נִיט אוּמְזָאנְסְט. —

דוּא דַארְפְסְט זִיךְ גָאר נִיט שְׁרֶעקִין, — הָאט זִיךְ רוֹיזִיל אָפְּגִירוּפֶען דֶען דָאס אִיז נִיט דֶער עֶרְסְטֶער מָאל וָואס עֶס טְרֶעפְט זִיךְ אַזַא צוּא פַאלְל, אוּנ אִיךְ גִידֵיינְק נָאךְ וָואס מַיין זֵיידֶע הָאט גֶעטָאהן בַּייא אַזַא צוּא פַאלְל, וָוען אִיךְ בִּין נָאךְ גִיוֶוען אַקִינְד, האט מֶען אִין דִיא עֶרְשְׁטֶע נַאכט פֶּסַח אַרֵיין גִיוָוארְפֶען בַּייא אוּנְז אִין קֶעלֶער אַטוֹיטֶע אַבּוּזַאנְגֶע פֶערְקְלֵיידֶעט אִין קִינְדֶער קְלֵיידֶער: אוּנ אַלְס דִיא דִינְסְט אִיז גִיגַאנְגֶען בְּרֵיינְגֶען צוּם סֵדֶר וַויין פוּן קֶעלֶער. הָאט זִיא זִיךְ אוּמְגִיקֶערְט אִין שְׁטוּבּ אַצוּשְׁרָאקֶענֶע אוּנ אַלְס מֶען הָאט אִיהר גִיפְרֶעגְט דִיא אוּרְזַאךְ פוּן אִיהר שְׁרֶעק: הָאט זִיא דֶער צֵיילְט. אַז אִין קֶעלֶער לִיגְט אַטוֹיטֶער קִינְד. קֶענְסְט זִיךְ פָארְשְׁטֶעלֶען וְויא צוּ שְׁרָאקֶען מִיר זַיינֶען אַלֶע גִיוָוארֶען, דֶען מִיר הָאבֶּען גַאנְץ גוּט פַארְשְׁטַאנֶען צוּא לִיבּ וָואס מֶען הָאט בַּייא אוּנְז אַרֵיין גִיוָוארְפֶען דֶעם קִינְד. גוּר דֶער זֵיידֶע, זָאל עֶר רוּהֶען אִין זַיין רוּה אוּנ זַיין אַגוּטֶער בֶּעטֶער פַאר אוּנְז —

הָאט זַיין מוּטְה נִיט פֶערְלָארֶען , אוּנ עֶר אִיז אַרָאפּ אִין קֶעלֶער מִיט דִיא דִינְסְט , אוּנ זַייא הָאבֶּען אַרוֹיף גִישְׁלֶעפְּט אִין אַזַאק דֶעם טוֹיטֶען קֶערְפֶּער פוּן דִיא אַבּוּזַאנֶע , דֶער זֵיידֶע הָאט גְלַייךְ גִיהַייסֶען אַיינְהַייצֶען דֶעם אוֹיבֶען , אוּנ הָאט אַרַיין גִיוָוארְפֶען דֶעם קֶערְפֶּער אִין פַייעֶר , דֶער נָאךְ הָאבֶּען מִיר זִיךְ אַלֶע גִיזֶעצְט צוּם סֵדֶר , אַזוֹי וִויא עֶס וָואלְט גָאר נִיט גִיטְרָאפֶען , אוּנ הָאבֶּען גֶעזָאגְט דִיא הַגָדָה גַאנְץ פְרֵיילִיךְ . אוֹיף מָארְגֶען זַיינֶען גִיקוּמֶען צוּא אוּנְז זַייעֶר פִיל בֶּעאַמְטֶע (טְשִׁינָאוְונִיקֶעם) , מִיט אַמַאסֶע פֶּעבִּיל נָאךְ זַייא , וֶועלְכֶע זַיינֶען שׁוֹין גְרֵייט גִיוֶועזֶען צוּא פֶערְנִיכְטֶען אוּנְז מִיט אוּנְזֶער הוֹיז אוּנ דֶעם גַאנְצֶען יוּדֶען קְוַוארְטָעל (גְהֶעטָא) וֶוען מֶען וֶועט גִיפִינֶען וָואס מֶען זוּכְט , אַלַאנְגֶע צַייט הָאבֶּען זַייא גֶעזוּכְט וִויא מִיט לִיכְט אִין שְׁטוּבּ אוּמֶעטוּם אוֹיךְ אוֹיפֶען הוֹיף אוּנ אִין קֶעלֶער , אוּנ הָאבֶּען נָאר נִיט גֶעפוּנֶען , דֶער פֶּעבִּיל אִיז פַארְשֶׁעמְטֶערְהֵייט פַאנַאנְדֶער גִיגַאנְגֶען , אוּנ הָאבֶּען מוֹדֶה גִיוֶועזֶען אַז מֶען הָאט אוּנְז פַאלְשׁ בֶּעשׁוּלְדִיגְט , אוּנ אַזוֹי וִויא דֶער זֵיידֶע הָאט גִיטָאן מִיט דֶעם קִינְד , אַזוֹי וֶועלִין מִיר יֶעצְט טָאן מִיט דִיא אַפְּפֶע , מִיר וֶועלִין אַיינְהַייצֶען דֶעם אוֹיבֶען אוּנ אִיהר פַאר בְּרֶענֶען , נָאר דֶער וַוייל וֶועלִין מִיר דֶעם קֶערְפֶּער אַוֶועק שְׁלֶעפִּין אִין קֶעמֶערִיל וואו מִיר הַאלְטֶען דִיא הָאלְץ . —

אפרימ'ן אִיז גִיפֶעלִין גִיוָוארֶען דִיא עֵצָה , אוּנ עֶר הָאט אָן גֶענוּמֶען דִיא אַפְּפֶע פַאר אַפּוּס אוּם אִיהר אַרוֹים צוּא שְׁלֶעפִּין , נוּר וִויא עֶר הָאט אִיהר גִיגֶעבִּין אַטְרַייסִיל , הָאט זִיךְ — וואוּנְדֶער אִיבֶּער וואוּנְדֶער ! — פוּן דִיא אַפְּפֶעס הַאלְדְז אַרוֹיס גֶעקַייקֶעלְט דְרַייא גָאלְדֶענֶע רֶענְדְלִיךְ ! ! . . .

אפרים אוּנ רוֹיזִיל זַיינֶען גִיבְּלִיבֶּען שְׁטֵיין אַזוֹיא וִויא פַאר
(הר גריא) שטיינערט

שְׁטֵיינֶערְט, פוּן עֶרְשְׁטוֹינֶען אוּנ פֶערְוואוּנְדֶערוּנְג, נָאר אפרים הָאט עֶנְדְלִיךְ אוֹיס גִירוּפֶען:

— וואוּנְדֶערְלִיךְ זַיינֶען דַיינֶע טְהַאטֶען, גָאט, וָואס הָאסְטוּ אוּנְז הַיינְט בַּאשֶׁערְט, נוּטֶעס אָדֶער שְׁלֶעכְטֶעס?!...

— שְׁלֶעכְטֶעס?! — הָאט רויזיל פֶערְוואוּנְדֶערְט אוֹיס גִירוּפִין, גָאט הָאט אוּנְז צוּא גֶעשִׁיקְט גֶעלְט צוּא הֶעלְפֶען אוּנְז פוּן אוּנְזֶער אָרֶעמְקַייט, דוּרְךְ אַזָא וואוּנְדֶערְלִיכֶען צוּפַאל. אוּנ דוּא זָאגְסְט נָאר אַז עֶר טוּט מִיט אוּנְז שְׁלֶעכְטֶעס! —

רויזיל הָאט אָנְגִינוּמֶען דִיא אַפְּפֶע פַאר דִיא פִּיס, אוּנ הָאט אִיהר אַשְׁטַארְקֶען טְרֵייסִיל גֶעטָאן אוּנ פוּן אִיהר הַאלְדְז הָאט זִיךְ וַוייטֶער אַרוֹיס גֶעקַייקִילְט צֶעהֶען גָאלְדֶענֶע רֶענְדְלִיךְ! —

— דָאס אִיז בַּייא מִיר גֶעוִויס — הָאט אפרים מִיט וואוּנְדֶער אוֹיס גֶערוּפֶען — אַז דִיא אַפְּפֶע מוּז זַיין אֵיינֶע פוּן דִיא אַפְּפֶען וָואס דִיא מַלְכָּה שְׁבָא הָאט שלמה המלך ע"ה גִיגֶעבִּין אַפְּרִיזֶענְט! עֶס מוּז זִיךְ בַּייא אִיהר אִין דִיא גִידֶערִים גֶעפִינֶען נָאךְ רֶענְדְלִיךְ, אִיךְ וָועל זִיךְ דָאס בַּאלְד אִיבֶּערְצַייגֶען.

אפרים הָאט גִינוּמֶען אַמֶעסֶער אוּנ הָאט אוֹיף גֶעשְׁנִיטֶען דִיא אַפְּפֶעס בּוֹיךְ, אוּנ הָאט צוּא זַיין וואוּנְדֶער אוּנ פְרֵייד גֶעפוּנֶען נָאךְ זִיבֶּען אוּנ אַכְטְצִיג גָאלְדֶענֶע רֶענְדְלִיךְ! אוּנ צוּא זַאמֶען מִיט פְרִיעֶרְדִיגֶע — הוּנְדֶערְט רֶענְדְלִיךְ!

(חד גדיא)

דוּא קֶענְסְט זִיךְ פָאַרְשְׁטֶעלֶען מַיין לִיבֶּער לֶעזֶער „ זַייעֶר עֶרְשְׁטוֹינֶען אוּנ פְרֵיידֶע . דֶען מַיין פֶעדֶער אִיז נִיט אִיהם שְׁטַאנְד עֶס הֶערוֹיס צוּ גֶעבִּין .

מִיר זַיינֶען יֶעצְט רַייךְ ! — הָאט אפרים עֶנְדְלִיךְ אוֹיס גִירוּפֶען אִיךְ וֶועל שָׁאן יֶעצְט נִיט דַארְפֶען דֶעם גְרַאפְּס הִילְף אוֹיף יוֹם טוֹב , דֶען נָאט הָאט מִיר גִיהָאלְפֶען , אוּנ עֶס וֶועט גִינוּג זַיין אוֹיף אַלְץ , אוּנ עֶס וֶועט נָאךְ בְּלַייבֶּען שֵׁיינֶע עֶטְלִיכֶע רֶענְדְלִיךְ אִין קַאמָאד אוֹיף נָאךְ יוֹם טוֹב אוֹיךְ , אוּנ אִיךְ וֶועל שָׁאן יֶעצְט אַוֶועק לֵייגֶען מַיין שְׁוֶוערֶע אַרְבַּייט , אוּנ מִיר וֶועלֶען פְרִידְלִיךְ לֶעבֶּען פוּן דִיא גֶעלְד , נֶעם גִיכֶער , רוֹיזִיל , דִיא גֶעלְד , אוּנ שְׁוֵויינְק אָפּ מִיט וַואסֶער , דֶען זַייא זַיינֶען אוּנְרֵיין . —

— אוּנְרֵיין ?! — הָאט זִיךְ רוֹיזִיל מִיט פֶערְוואוּנְדֶערוּנְג אָפּ גִירוּפֶען — מַיין פָאטֶער , זכרונו לברכה , פְלֶעגְט אַלְץ זָאגֶען „גֶעלְד מַאכְט רֵיין אוּנְרֵיינֶע“ . אוּנ דוּא זָאגְסְט גָאר אַז גֶעלְד אִיז אוּנְרֵיין ! —

— נוּא מַאךְ קֵיין שִׁיהוֹת נִיט , אוּנ עֶנְדִיג גִיכֶער דַיין אַרְבַּייט , הָאט אפרים זִיךְ אָפּ גִירוּפֶען אוּנ אִיךְ וֶועל דֶער וַוייל פֶערְטִיג וֶוערִין מִיט דֶעם אַפְּפֶען . —

דִיא אַפְּפֶע הָאט מֶען פֶערְבְּרֶענְט , אוּנ אפרים מִיט רוֹיזֶעלֶען הָאבֶּען נָאט גֶעדַאנְקְט פִיר זַיין גִינַאדֶע וָואס עֶר הָאט זֵיי גִיהָאלְפֶען

פון זײַעֶר אַרְמוּטְה, דורךְ אַזַא וואונְדֶערְלִיכֶען צוּפַאל, נַאכְהֶער הָאבֶּען זַייא זִיךְ גִילַייגְט שְׁלָאפֶען, און הָאבֶּען אָבְּגִירֶעדְט, דָאס קֵיינֶעם זָאלֶען זַייא נִיט דַאכְטֶען אַיין עֶטְוָואס פון דֶעם צוּפַאל.

אויף מָארְגֶען אִיז גֶעקוּמֶען דֶער גְלֶעזֶער אַריין שְׁטֶעלֶען דִיא שׁוֹיבֶּען וָואס עֶס הָאט זִיךְ נֶעכְטִין פון אָוֶוענְד צוּא בְּרָאכֶען, און אַלְס דִיא אַרוּמִיגֶע שְׁכֵנִים הָאבֶּען אפרים'ן גִיפְרֶעגְט, וֶוער הָאט דָאס בַּייא אִיהם דִיא שׁוֹיבֶּען אויס גֶעבְּרָאכֶען, הָאט עֶר גֶעזָאגְט, דָאס גַאסֶען יוּנְגֶען הָאבֶּען שְׁטִיפֶענְדִיג גִיוָוארְפֶען שְׁטֵיינֶער אִין דִיא פֶענְסְטֶער.

— אָט אִיז אַיין אוּנְגְלִיקְלִיכֶער! — הָאבֶּען אִיהם דִיא שְׁכֵנִים בֶּעדוֹיעֶרְט — דָאס הָאט אִיהם נָאךְ גִיפֶעלְט! —

— דָאס אִיז דָאךְ בֶּעוואוּסְט — הָאט אֵיינֶער פון דִיא שְׁכֵנִים גֶעזָאגְט — אַז נָאךְ דֶעם אָרֶעמַאן גֵייט נָאךְ דִיא אַרְמוּטְה! —

* * *

און רויזיל הָאט דֶער וַוייל אִין דֶער שְׁטִיל אָנְגִיגְרֵייט אַלֶעס וָואס נֵייטִיג אִיז אויף יום טוב, אויפֶען רַייכְסְטֶען אַרְט, „דֶעם גַאנְצֶען יָאהר — הָאט רויזיל גִיטְרַאכְט — עֶסִין מִיר טְרוּקֶענֶע בְּרוֹיט, אָבֶּער

יוֹם טוֹב וֶועלִין מִיר אַבִּיסֶעל פֶּערְגֶענִיגֶען הָאבֶּען, דֶען מִיר זַיינֶען יֶעצְט נָאט צוּא דַאנְקֶען נִישְׁקָאסֶע אִין מַעֲמָד".

און אפרים אִיז וִויא גֶעוֵויינְלִיךְ אוּמְגֶעגַאנְגֶען אוֹיף פְרַאנְגֶער גַאסֶען און אוֹיס גֶערוּפֶען: „קוֹיפְט אַלְטֶע קְלֵיידֶער, טִיבֶער, זֵייעֶר בִּילִיג!", און הָאט זִיךְ אִין דֶער שְׁטִיל אָנְגֶעגְרֵייט לִכְבוֹד יוֹם טוֹב שֵׁיינֶע קְלֵיידֶער פַאר זִיךְ און פַאר זַיינֶע קִינְדֶער, פוּן דִיא קְלֵיידֶער וָואס דֶער גְרַאף פְּלֶעגְט אִיהם פֶערְקוֹיפֶען פוּן זַיינֶע, פַאר הֶעלְפְט גֶעלְט, אוֹיךְ פַאר זַיין וַוייבּ, רויזלען, הָאט עֶר אָנְגֶעגְרֵייט אַטַייעֶרֶע זַיידֶענֶע קְלֵייד. מִיט זֵייעֶר שֵׁיינֶע בֶּעפּוּטְצוּנְג, „זִיא בּוּרְצָעט אֲפִילוּ אַמָאהל אוּנְטֶער אוֹיף מִיר — הָאט זִיךְ אפרים גִיטְרַאכְט — פוּן דֶעסְט וֶועגֶען אִיז זִיא מִיר טְרַייא, און אִיךְ הָאבּ אִיהר זֵייעֶר לִיבּ, זָאל זִיא אוֹיךְ אַבִּיסֶעל פֶּערְגֶענִיגֶען הָאבֶּען.

6.

דִּיא עֶרְשְׁטֶע נַאכְט פֶּסַח, אִיז אפרים דֶעם קַארַאבֶּעלְנִיקְס הוֹיז גִיוֶוען אוֹיס גֶעפּוּצְט אוּנ בֶּעלוֹיכְטֶען אוֹיפֶען רַייכְסְטֶען אַרְט, אִין דִּיא לַייכְטֶער הָאבִּין גִישְׁטֶעקְט אַפוּלֶע לִיכְט, אוּנ צַאלַייכְטֶער מִיט זִיבֶּען לִיכְט אִיז בֶּעזוּנְדֶער גֶעשְׁטַאנֶען, צוּם אַנְדֵייְנְק פוּן דֶעם נֶס וָואס גָאט הָאט גֶעטָאן מִיט זֵייא ; אוֹיפֶען וַואנְט זַייגֶען גִיהַאנְגֶען שֵׁיינֶע בִּילְדֶער, אוֹיף אֵיינֶעם פוּן זֵייא אִיז גִיוֶוען אוֹיס גִימָאלְט: יְצִיאַת מִצְרַיִם, אוּנ וִויא דֶער יַם-סוּף שְׁפַּאלְט זִיךְ פַאר דִּיא אִידֶען ; אוּנ פוּן דֶער זַייט אִיז פַּרְעֹה מִיט זַיינֶע אַדְיוּטַאנְטֶען זַייא גֵייעֶן אָן גִיטָאן אִין שְׁטְרַייט קְלֵיידֶער אוּנ גִיוֶוער מִיט פִילֶע מִילִיטֶער, אוּנ יָאגֶען נָאךְ דִּיא אִידֶען אִין יַם, וַוייטֶער אַבִּיסִיל אִיז אוֹיס גֶעמָאלְט וִויא דִּיא אִידֶען גֵייעֶן מִיט מַאכְט. אוּנ מֹשֶׁה פָאר אוֹיס, אוּנ זִינְגֶען אוּנ לוֹיבֶּען גָאט וָואס עֶר הָאט זַייא גִירֶעטֶעט פוּן פַּרְעֹה'ס הֶענְט ; אוּנ נָאךְ אַזֶעלְכֶע שֵׁיינֶע בִּילְדֶער. —

אוֹיף דֶעם טִישׁ אִיז גִיוֶוען פֶערְשְׁפְּרֵייט אַשֵׁיינֶער וַוייסֶער טִישְׁטַאךְ, אוּנ אוֹיף אִים אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַזִילְבֶּערְנֶער טַאץ, אוּנ אוֹיף אִים אִיז גִילֶעגֶען דִּיא כַּרְפַּס, מָרוֹר, אוּנ דִּי אִיבֶּערִיגֶע פֶּסַח'דִיגֶע צֶערֶעמָאנְיַאלְזַאכֶען. לֶעבֶּען טִישׁ אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַזָאפֶע, אוּנ אוֹיף דִּיא זָאפֶע אִיז גִיוֶוען צוּא גֶערִיכְט אַהֲסִיבָּה בֶּעט מִיט קִיסֶענְס בֶּעצוֹיגֶען מִיט זַייד, פַאר דֶעם ווִירְט, אוּנ לֶעבֶּען אִים אַפֶען טִישׁ צְוֵייא כּוֹסוֹת מִיט וַויין, אֵיינֶער פִיר אפרים'ן אוּנ אֵיינֶער „אֵלִיָהוּ הַנָבִיא'ס כּוֹס" אוֹיךְ פַאר דִּיא ווִירְטִין אִיז גֶעשְׁטַאנֶען אַזִילְבֶּערְנֶער כּוֹס מִיט וַויין, אוּנ פַאר דִּיא קִינְדֶער אִיז אוֹיךְ גֶעשְׁטַאנֶען שֵׁיינֶע גְלֶעזֶערְנֶע כּוֹסוֹת. —

וִויא זַייא הָאבֶּען זִיךְ גִיזֶעצְט צוּם סֵדֶר הָאבֶּען זַייא דֶער הֶערְט אַנֶערוֹיש פוּן אַקַארֶעטֶע וִויא זִיא פָארְט, אִימֶער נֶעהֶענְטֶער אוּנ

נֶעהָענְטֶער , בִּיז זֵייא הָאט זִיךְ אָפּ גִישְׁטֶעלְט בַּייא זֵייעָר טִיר נַאכְהֶער הָאבֶּען זֵייא דָער הָערְט אַקְלַאפּ אִין טִיר .

— אָה , גָאט ! — הָאט רוֹיזֶעל עָרְשְׁרָאקִין אַנִישְׁרַייא גִיטָאן — רֶעטֶע , רֶעטֶע ! מֶען אִיז גֶעוִויס גֶעקוּמֶען וֶועגֶען דִיא אֵפְּפֶע וָואס מֶען הָאט צוּא אוּנְז אַרַיין גֶעוָוארְפֶען ! גָאט וַוייס וָואס דַאפָאן קֶען זִיךְ אוֹיס לָאזֶען ! —

— בֶּערוּהִיג זִיךְ ! — הָאט אִיהר אפרים אַיין גֶעשְׁטִילְט — הַיינְטִיגֶע נַאכְט אִיז הֵיילִיג , אוּנ גָאט אַלֵיין וֶועט אוּנְז שִׁיצֶען ! . —

אפרים הָאט גִיעֶפִינְט דִיא טִיר , אָבֶּער וִויא עֶרְשְׁטוֹינְט אִיז עֶר גִיוָוארֶען , אַלְס דֶער גְרַאף זַיין וָואלְטְהֶעטֶער — אִיז אַרַיין אִין שְׁטוּבּ . אוּנ נָאךְ אִים זַיין אַדְיוּטַאנְט , פראנץ . —

— גוּט נָאבֶּענְד דִיר , מַיין פְרַיינְד — הָאט דֶער גְרַאף פְרַיינְדְלִיךְ גֶעזָאגְט הֶערַאיינְקָאמֶענְד — הַיינְט אִיז דָאךְ אַפֶּעסְט-טָאג בַּייא אַייךְ , דַארוּם הָאבּ אִיךְ זִיךְ גִיהַיילְט דִיר צוּא בְּרַיינְגֶען אַיין עֶטְוָואס שְׁטִיצֶע , דֶען דֶעם לֶעצְטֶען מָאל הָאבּ אִיךְ דִיר אַוֶועק גִילָאזִין פוּן מִיר גָאר אָן לֵייזוּנְג , דַארוּם בִּין אִיךְ אִיצְט גֶעקוּמֶען . . .

אִיךְ דַאנְק אַייךְ זֵייעָר פַאר אַייעָרֶע גוּטֶע .

מַיין הֶער , — הָאט אִים אפרים אִיבֶּער גֶעשְׁלָאגֶען אִין דִיא רֵייד — , אִיךְ הָאבּ גִיהָאפְט צוּ גָאט , וִויא אִימֶער , דָאס עֶר וֶועט מִיר גֶעוִויס הֶעלְפֶען , עֶר הָאט מִיר נִיט פֶערְלָאזֶען , אוּנ הָאט מִיר אוֹיס גֶעהָאלְפֶען אִין מַיין נוֹיט . —

— אִיךְ זֶעה אִין דַיין פֶּערְפוּצְטֶע הוֹיז , דָאס גָאט הָאט דִיר וִוירְקְלִיךְ גֶעהָאלְפֶען , — הָאט דֶער גְרַאף גֶעזָאגְט — אָבֶּער זָאג מִיר , מַיין לִיבֶּער אפרים , וִויא אַזוֹיא הָאט עֶר דִיר גֶעהָאלְפֶען ? דֶען אִיךְ בִּין זֵייעֶר נַייגֶעריג צוּא וִויסֶען ! . —

מַיין לִיבֶּער הֶער גְרַאף — הָאט זִיךְ אפרים אָפּ גֶערוּפֶען —

אִיךְ הָאבּ זִיךְ אֲפִילוּ בֶּעשְׁלָאסֶען קֵיינֶעם נִיט אוֹיס צוּ זָאגֶען, נוּר פוּן אַייךְ, מַיין וָואלְטְהֶעטֶער, וֶועל אִיךְ נִיט פֶּערְבָּארְגֶען. —

אוּנ אפרים הָאט עֶרְצֵיילְט דֶעם גְרַאף דָעם גַאנְצֶען צוּפַאל פוּן דִיא אַפְּפֶּע.

דֶער גְרַאף הָאט אוֹיס גִיהֶערְט דִיא גַאנְצֶע עֶרְצֵיילוּנְג, אוּנ אַלְס אפרים הָאט גִיעֶנְדִיגְט זַיין עֶרְצֵיילוּנְג, הָאט עֶר זִיךְ גִיוֶוענְדֶעט צוּא זַיין אַדְיוּטַאנְט, אוּנ הָאט צוּא אִים גֶעזָאגְט:

— פראנץ! דוּא וֵייסְט דִי עֶרְקְלֶערוּנְג פוּן דָעם רֶעטְזֶעלְהַאפְטִין צוּפַאל? דָאס אִיז גֶעוִויס דִיא אַפְּפֶּע וָואס אִיז גֶעשְׁטָארְבִּין בַּייא אוּנְז! אָבֶּער וִויא קוּמְט צוּא אִיר דִיא גֶעלְד?.

— וֶוען מַיין הֶער וֶועט מִיר עֶרְלוֹיבֶּען, וָועל אִיךְ זַיי עֶרְקְלֶערֶען דֶעם גַאנְצֶען רֶעטְזֶעהל (רֶעטֶּענֶעס). — הָאט דֶער אַדְיוּטַאנְט זִיךְ פֶּערְנֵייגֶענְד גֶעזָאגְט.

— רֵייד! הָאט דֶער גְרַאף גֶעזָאגְט.

— אָט דָאס אִיז דִיא רִיכְטִיגֶע עֶרְקְלֶערוּנְג: אַלְס דִיא אַפְּפֶּע אִיז גִישְׁטָארְבֶּען הָאבּ אִיךְ גִיהֵייסֶען דֶעם דִינֶער קריסטאף אִיהר בֶּעגְרָאבֶּען הִינְטֶערִין גָארְטִין, אָבֶּער נַאכְהֶער הָאט מֶען מִיר גִיזָאגְט, דָאס קריסטאף הָאט דֶעם קֶערְפֶּער נִיט בֶּעגְרָאבֶּען, נוּר עֶר הָאט זִיךְ מִיט אִיהם דוּרְךְ גֶעשְׁטוֹילֶען דוּרְךְ דֶעם שְׁלָאס, אוּנ הָאט אִים אַרַיין גֶעוָוארְפֶען דִיזֶען יוּדֶען אִין פֶענְסְטֶער וָואס קוּמְט הָערוֹיס אִין גַאס, דֶען וִויא אִיךְ הָאבּ בֶּעמֶערְקְט הָאט קריסטאף שׁוֹין פוּן לַאנְג אָן גִיוָועלְט דִיזֶען יוּדֶען אַרְשְׁעָת אָפּ טָאן. —

— עֶר הָאט אוּנְרֶעכְט גֶעטָאן ! — הָאט דֶער גְרַאף מִיט צָארִין אוֹיס גֶעשְׁרִיעֶן — אוּנ עֶר וָועט דַאפִּיר בֶּעשְׁטְרָאפְט וָוערִין ! — נוּר פוּן וַואנֶען הָאבִּין זִיךְ גֶענוּמֶען דִיא רֶענְדְלִיךְ אִין דֶעם אַפְּפֶּם קֶערְפֶּער ? דָאס פֶערְשְׁטֵייא אִיךְ נִיט. —

— וֶוענֶען דִיא גֶעלְד — הָאט זִיךְ דֶער אַדְיוּטַאנְט אָפּ גֶערוּפֶען — רֶעכֶען אִיךְ אַזוֹא : מַיין הֶער וַייס דָאךְ אַז דִיא אַפְּפֶען טוּעֶן נָאךְ דֶעם מֶענְשֶׁען , אוּנ אִיר הָאט מִיר אַיין מָאהל גֶעגֶעבֶען אַגְרוֹיסֶע צָאל רֶענְדְלַאךְ , אוּם צוּא פְּרוּבֶען וֶועלְבֶע עֶס זַיינֶען רִיכְטִיגֶע אוּנ וֶועלְכֶע פַאלְשֶׁע . אִיךְ הָאבּ יֶעדֶען גִיפְּרוּבְט אַיין בַּייסֶען אוּם צוּא וִויסֶען צוּא דָאס אִיז רִיכְטִיגֶע רַיינֶע גָאלְד , דֶען רִיכְטִיגֶע גָאלְד אִיז הַארְט אוּנ לָאזְט זִיךְ נִיט בַּייסֶען , אָבֶער פַאלְשֶׁע גָאלְד בַּייסְט זִיךְ זַייעֶר לַייכְט . אוּנ דִיא אַפְּפֶע וֶועלְכֶע אִיז דַאן אִין מַיין אַרְבַּייטְס צִימֶער גֶעזֶעסֶען הָאט זִיךְ אִיר גִידַאכְט דָאס אִיךְ עֶס דִיא רֶענְדְלַאךְ , אוּנ הָאט מִיר נָאכְגֶעטָאן , אוּנ דַארוּם אִיז פֶערְלָארֶען גִיוָוארִין דִי הוּנְדֶערְט רֶענְדְלַאךְ וָואס דֶער הֶער הָאט אַוֶועק גִילֵייגְט אוֹיף דֶעם טִישׁ , אוּנ קֵיינֶער הָאט נִיט גֶעוואוּסְט וואוּ דָאס אִיז אַהִין גֶעקוּמֶען דֶען דִיא אַפְּפֶע הָאט זֵייא פֶערְשְׁלוּנְגֶען , אוּנ דַאפָאן אִיז זִיא אוֹיךְ גֶעשְׁטָארְבֶּען , דֶען עֶס אִיז פַאר אִיהר גִיוֶוען אַצוּא שְׁוֶוערֶע עֶסֶען צוּם פֶערְדַייעֶן . —

— מַיין לִיבֶּער הֶער גְרַאף ! — הָאט אפרים עֶרְהֶערֶענְד דֶעם אַדְיוּטַאנְטְס עֶרְקְלֶערוּנְג גֶעזָאגְט — וֶוען אַזוֹא , גִיהֶערְט דָאךְ גָאר דִיא גֶעלְד צוּ אַייךְ ! אוּנ אִיךְ בִּין פֶערְטִיג זֵייא אַייךְ אָפּ צוּ גֶעבִּין , אוּנ דִיא בִּיסֶעל וָואס אִיךְ הָאבּ דַאפָאן אוֹיס גִיגֶעבֶּען אוֹיף יו"ט , וֶועל אִיךְ אַייךְ נָאךְ יו"ט אַוֶועק גֶעבֶּען מִיט דֶעם גְרֶעסְטְין דַאנְק ! . —

— נַיין, מַיין פְּרַיינְד, — הָאט זִיךְ דֶער גְרַאף אָפּ גְירוּפִין צוּא אפרים׳ן — נַיין, גָאט הָאט דִיר גְ׳הָאלְפֶען פוּן דַיין אַרְמוּטְה! זָאל צוּא דִיר גִיהֶערֶען דִיא גֶעלְד, אוּנ מִיר אִיזְט דָאס גִיט קַיין שַׁאדִין, דֶען עֶס אִיז מִיר וָוערְט דִיא הוּנְדֶערְט רֶענְדְלַאךְ פַאר דִיא פְּרַאקְטִיקֶע אוּנ עֶרְפַארוּנְג וָואס אִיךְ הָאבּ דַאפָאן בֶּעקוּמֶען. דוּא גִידֵיינְקְסְט, אפרים, דָאס אַלְס דוּא בִּיסְט צוּא מִיר גֶעקוּמֶען דֶעם לֶעצְטֶען מָאל פַאר פֶּסַח, הָאבּ אִיךְ דִיר גֶעזָאגְט, דָאס אִיךְ הָאבּ גָאר גִיט צוּא פֶערְקוֹיפֶען, וַוייל דוּא פְּלֶעגְסְט אִימֶער זָאגֶען „אַז גָאט וֶועט מִיר הֶעלְפֶען!" אוּנ גָאט הָאט מִיר גִיהָאלְפֶען!" הָאבּ אִיךְ זִיךְ נָעטְרַאכְט „יֶעצְט וֶועל אִיךְ זֶעהֶען מִיט וָואס וֶועט דִיר גָאט הֶעלְפִין, וֶוען אִיךְ וֶועל דִיר נִיט שְׁטִיצֶען", נוּן הָאט מִיר גָאט גִיוִויזֶען דָאס עֶס אִיז אִיהם מֶעגְלִיךְ צוּא הֶעלְפֶען אָהנֶע מֶענְשִׁינְס מִיט הִילְפֶע, דֶען עֶר הָאט אַפוּלֶע שְׁלוּחִים אוּנ וֶוען עֶר וִויל אַמֶענְשֶׁען הֶעלְפֶען, דַאן אִיז אִיהם — אַטוֹיטֶע אַפֶּע, בֶּעסֶער פוּן דֶעם רַייכֶען, לֶעבֶּעדִיגֶען מֶענְשֶׁען!. —

⁂

שְׁלוֹם (עֶנְדֶע).

דָאס עֶנְדֶע דַאפָאן וַואר, אַלְס דֶער גְרַאף הָאט גִיזֶעהָען דָאס גָאטֶעס הַשְׁגָחָה אִיזְט זָא אָפֶענְבַּאר אוֹיף דִיזֶען מֶענְשֶׁען הָאט עֶר אִים גֶעמַאכְט פַאר אַפַארְוַואלְטֶער אִיבֶּער זַיינֶע פִילֶע גִישֶׁעפְטֶען,

Hebr. e. 801
Golomb

אונ אַלֶע אִין גראף׳ס הויז, הָאבֶּען אִיהם גְיהֶערְט וְויא אַהֵיילִיגֶען מַאן, וַוייל אִיהם הָאט גֶעטְרָאפֶען אַזַא נֵס. אונ ר׳ אפרים הָאט גְלִיקְלִיךְ פֶערְבְּרַאכְט זַיין לֶעבֶּען בִּיז אִין גְרוֹיסֶען עֶלְטֶער.

דֶער פוּן אִיזְט צוּא זֶעהֶען, דָאס דֶער מֶענְש בַּארְף זִיךְ אִימֶער פֶערְלָאזֶען אוֹיף גָאט אונ נִיט אוֹיף קַיין מֶענְשֶׁען, וְויא דוד המלך, ע״ה, הָאט גֶעזָאגְט: „אל תבטחו בנדיבים, בבן אדם שאין לו תשועה״ ד״ה: „פֶערְלָאזְט זִיךְ נִיט אוֹיף דֶעם וָואלְטְהֶעטֶער, אונ אִין דֶעם מֶענְשִׁין-זָאהְן, וָואס נִיט בַּייא אִים אִיז דִיא הִילְף״; אוֹיךְ זֶעהֶען מִיר, דָאס וֶוען אַשׁוֹנֵא וִויל טָאן אַרָעה, קוּמְט אָפְט דַאפוּן אַרוֹיס דִיא גְרֶעסְטֶע טוֹבָה.

ענדע

(חו גדיא)